

4. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf> (дата зверення 09.01.2024).

5. Повоєнне відновлення України URL: <https://ants.org.ua/projects/povo%D1%94nne-vidnovlennya-ukra%D1%97ni/> (дата зверення 10.01.2024).

6. Кічурчак М. Сталий розвиток і поствоєнна відбудова економіки України: чинники взаємодії Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 квітня 2023 р.) / ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. Електрон. дані. Київ, 2023. 125 с. URL: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf> (дата зверення 10.01.2024)

УДК 340.1(043.2)

Сунєгін С.О., к.ю.н.,
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України,
м. Київ, Україна

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ: УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ

В умовах перманентного ускладнення суспільних відносин, а також посилення кризових реалій їх розвитку, що на сучасному етапі проявляється вже на рівні деструкції системи міждержавних відносин, сформованої за результатами Другої світової війни, особливу значущість та актуальність набувають питання юридичних гарантій прав людини, зокрема, визначення їх сутності, природи, ознак, місця в загальній системі таких гарантій тощо. Очевидно, що в цих умовах створення ефективної системи юридичних гарантій прав людини є нагальною необхідністю, продиктованою вже не стільки певними правовими прогалинами чи колізіями, недосконалістю відповідних механізмів реалізації та/або захисту таких прав, скільки надзвичайно небезпечним фактичним станом справ в системі сучасних міжнародних відносин, що цілком реально загрожує виникненню повноцінної третьої світової війни, можливі наслідки якої ставлять під сумнів саму можливість існування всієї людської цивілізації.

У сучасній юридичній літературі під гарантіями прав людини розуміється система загальних і спеціально-юридичних засобів та інститутів, спрямованих на сприяння реалізації прав людини, а також забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень [1, с. 468].

Таким чином, гарантії прав людини охоплюють собою як загальні засоби та інститути, які забезпечують їх практичну реалізацію, охорону та

захист, так і спеціальний або юридичний інструментарій їх забезпечення, що проявляє себе на національному та міжнародному рівнях. У першому випадку йдеться про політичні, соціальні, економічні, культурні та інші загальні передумови належної реалізації, охорони та захисту прав людини, а у другому – про правовий механізм або взаємопов’язані правові засоби, які надають можливість кожній людині вільно і в повному обсязі реалізовувати та захищати свої права. Адже метою юридичних гарантій прав людини є забезпечення правовими засобами максимального сприяння здійсненню прав і свобод людини, а також їх охорона й захист. Природа юридичних гарантій прав людини безпосередньо пов’язана з природою права як соціонормативної системи, зокрема з тим, що такі гарантії мають загальнообов’язковий, формально визначений характер, втілюються у правових нормах різної юридичної сили (конституційних, законодавчих, підзаконних тощо), приймаються на рівні окремих держав, їх об’єднань (наприклад, Європейський Союз), а також відповідних міжнародних організацій.

Слід погодитися з думкою, що юридичні гарантії прав людини мають визначену структуру, яка включає в себе юридичні засоби реалізації прав людини, юридичні засоби охорони прав людини, а також юридичні засоби захисту прав людини [2, с. 186].

Отже, незважаючи на те, що юридичні гарантії прав людини завжди мають визначену нормативно-правову форму, вони знаходять своє об’єктивне (зовнішнє) вираження у конкретних юридично значущих фактах соціальної дійсності (наприклад, безпосереднє використання особою наданого їй права, організаційна та правозастосовна діяльність суб’єктів владних повноважень, розгляд і вирішення судами певних категорій юридичних справ тощо).

У контексті зазначеного варто зауважити, що створення належної системи юридичних гарантій прав і свобод людини, їх ефективність або позитивна результативність, безпосередньо взаємопов’язано з численними та багатоманітними процесами, що відбуваються в суспільному житті (політичними, економічними, культурними тощо), конкретно історичними умовами розвитку суспільства і держави, з цілями, які ставляться в процесі правового регулювання суспільних відносин, а також завданнями і функціями, на реалізацію яких спрямовуються відповідні правові норми. Адже юридичні гарантії прав і свобод людини органічно поєднують в собі нормативні приписи, спрямовані на забезпечення ефективною реалізації та охорони закріплених прав і свобод, а також норми, які визначають відповідний інструментарій або механізм їх відновлення та захисту у випадку порушення з боку інших осіб. Йдеться, зокрема, про юридичні факти, з якими пов’язується виникнення та використання прав і свобод, про механізм судового та адміністративного контролю і нагляду за їх

дотриманням, у тому числі правові норми, які визначають порядок притягнення до юридичної відповідальності осіб, які своїми діями або бездіяльністю порушують права і свободи людини, про засоби профілактики та протидії порушенням прав людини тощо.

Водночас, слід звернути увагу на те, що юридичні гарантії прав і свобод людини, які встановлює держава в процесі правотворчої діяльності, мають спеціальний характер, у зв'язку із чим їх ефективність безпосередньо залежить від низки об'єктивних та суб'єктивних чинників і умов. У цьому сенсі, мабуть, аксіоматичним слід визнати, що в умовах реалізації збалансованої соціальної, економічної та культурної політики держави, високого рівня моральної та правової свідомості її громадян, стабільно функціонуючої демократичної політичної системи тощо, порушення прав і свобод людини матиме поодинокий, несистемний характер, оскільки мінімізовані основні чинники або передумови, які сприяють таким порушенням. Це означає, що зміст юридичних гарантій прав і свобод людини пов'язується, з-поміж іншого, з загальними тенденціями розвитку суспільства і держави на певному історичному етапі, з особливостями взаємозв'язків та взаємодії в системі координат загального нормативного континууму, зі специфікою організації та діяльності інституційної складової правової системи тощо.

Таким чином, можемо зробити висновок, що однією з основних умов ефективності юридичних гарантій прав людини є закріплення у правових нормах адекватних, справедливих засобів регулювання всієї системи важливих суспільних відносин, зокрема тих, які стосуються соціальної, економічної, політичної, культурної, освітньої, сімейної та інших сфер і галузей суспільного життя. При цьому адекватність вказаних засобів правового регулювання цих відносин безпосередньо залежить як від ступеня врахування специфіки історичного поступу українського суспільства, його ментальних та соціонормативних характеристик, так і від застосування правильного, виваженого підходу у питанні запозичення тих чи інших правових стандартів їх регулювання, прийнятих на рівні відповідних міжнародних організацій, а також окремих держав, їх об'єднань та їх правових систем.

Література

1. Загальна теорія права: підручник / О.В. Петришин, Д.В. Лук'янов, С.І. Максимов, В.С. Смородинський та ін.; за заг. ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. Загальна теорія права. Нормативний курс: підручник / за заг. ред. С.В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.